

de Bofarull; SSiv. com a poblat de cristians, amb cites des de 1238; a causa de l'important despoblat de Pardines, que se'n separà com parròquia independent el 1316 (totes dues ja cristianes), se'n digué també *Albalat de Pardines*. La crònica de Jaume I explica com el rei se n'apoderà ja abans que de València: «anam passar a *Albalat* e estiguem aquí 4 dies» (p. 234). En doc. de 1264 consten junts els castells de Ribarroja i «*Albalat del Xuquar*» (MtzFerrando, *Doc. Val. ACA* I, 584). Castellanytat *Albalate de Pardines*, c. 1774, LzVargas II, 10. Gentilici: *albalaters* (MGadea, *T. del Xè III*, 74).

4) Aquí ajuntarem uns quants homònims de més enllà del Benicadell. En particular *Albalat* prop d'Altea, ja en el *Rept.*, p. 362; SSiv. p. 22 en dóna cites de 1245, 1322, i el 1272 «*ipsum castrum et alcheriam Albalati*». Sembla que hi podem identificar, no sols el citat junt amb Altea l'any 1270 (MtzFerrando, o. c. I, 989), sinó el del doc. de 1272, on va junt amb Benissa (I, 1292), i potser un dels castells revoltats en l'alçament morisc, sufocat per Pere el Gran i Jaume I, en doc. de 1278: «*turris de Albalato* e alquerie de Murta [Ileg. Murla?] e de Benebrafim» [Benibràfim], Soldevila, *Pere el Gr.* II, ii, A-112, 110. Cal, però, tenir en compte que en el *Rept.* se cita també una alq. *Albalat* en terme de Muro (163); i que en les meves enquestes vaig recollir una pda. *Albalat* a la de Rellu (xxxv, 145.25); i *L'Albalat*, encara usat amb article, a la de Xixona (xxxv, 94.24).

5) Hi ha un *Albalat* en doc. de 1280 (MtzFerrando, *Doc. Val. ACA*, 868) que no es deu identificar amb el del Palància perquè va citat junt amb un [castell de] Miravet. Ara bé no sembla haver-hi cap Miravet en aquesta comarca, ni en recull cap SSiv. en tota la diòcesi de València; però en les meves enq. jo tinc nota d'un Mas de *Miravet*, ja vell, en la de la Vall d'Alba (xxviii, 167.8) i també en la de Torreblanca (xxviii, 189.3), amb l'observació que hi havia hagut un antic castell; i en totes dues també tinc nota d'un Mas d'*Albalat*. Deu tractar-se, doncs, d'aquest, en el doc. de 1280. Però també tinc nota de NLL *Albalat* en l'enq. de la Serra d'En Galceran (xxviii, 156.24) i un o dos en el de Cabanes de l'Arc (xxviii, 126.17, 128.6).

Per acabar la part valenciana, consti que *Albalat* és cogn. especialment valencià, del Nord, però també tinc nota d'un conegut literat *Albalat* xativí (monjo del Cistell, n. 1854, GGRV Val., p. 491); és arbitrari imaginar que un *Albalach* que *AlcM* localitza a la prov. de Tarragona tingui una etimologia diferent (fantàstic postulat pre-romà, en *AlcM*): es tracta del trivial canvi final fonètic *-at > -ák*.

6) *Albalath* ja figura en el *Rept.* com pda. de terra de Sogorb (p. 410). Hi ha alguns *Albalats* aragonesos prop del nostre domini lingüístic. El «Capbreu del peage de *Albalat*» de l'a. 1436, figura en els *Fueros de Aragón* de Tilander, en alguns extrets, escrits en una mena de català bastant arcaic (p. 273), però sembla tractar-se d'un lloc ja aragonès: el del Cinca potser? Aquest és prop de mig camí de Fraga a Montsó, i deu ser un *Albalat* que figura en una butlla de 1172 junt

amb Lleida (Kehr, *Papsturk.*, p. 450). Hi ha encara, però, *Albalate del Arzobispo* prop d'Fjar, i *Albalatillo* en el p. j. de Sarinyena. En fi un *Albalate* a la prov. de Guadalajara; a la de Cuenca *Albalate* i *Albaladejo*, i sengles homònims d'aquest a les de Ciudad Real i Toledo.

Que aquest NL cat. i cast. ve de l'àrab no ho ha posat ningú en dubte, però dintre d'això s'han donat opinions diverses. De tota manera és insostenible com ja vaig demostrar (en el BDC xxiv, 1937, p. 70; *EntreDL* III, 159) la idea que vingui d'un mot àrab que significa 'ciutat' o 'poble' amb *-d* (com diuen Asín, *Contr.*, 46, i SSiv., p. 22, atribuint-ho falsament a Simonet; i àdhuc Steiger, *Contr.*, p. 134), car si bé hi ha *balad* amb aquest sentit en àrab clàssic, això sonava *beléd* en àrab vulgar i així es comprova en el nom d'un portal de la ciutat mora de Mallorca.

Però sí que hi ha dues tesis, serioses, totes dues, i que han estat indagades sobretot amb estudi detallat dels noms portuguesos *Alvalade* i variants. Es tracta sens dubte d'un mot pertanyent al fons originari i semític de l'àrab, provinent de manlleus antics i diversos, que en l'àrab andalusí es van superposar, i següentment el vulgar dels nostres moros devia mesclar-los: per tant seria probablement una empresa desesperada voler fixar amb caràcter exclusiu cap dels dos com a font de cada NL. D'una banda accs. entorn de la idea de 'camí, via' (a); l'altre, entorn de la idea d'edifici o peça de construcció (b). Des del punt de vista dels noms cat. i arag. es té la impressió que predomina (a) (així *AlcM*); mentre que en bona part dels portuguesos hi ha proves clares de (b). Per als nostres, tenim en primer lloc el fet que és el que registra el nostre *RMA*, significat acceptat també per Dozy (*Suppl.*): *balât* (pl. *ablat*) traduït «via» (40a, i 626); i també és cert (com observava l'aïmc J. Giner) que els més conspicus entre els noms catalans i del levant aragonès es troben arran d'importants camins o vies de comunicació (1, 2, 3, 6 i almenys part dels altres); també un bon nombre dels portuguesos (J. de Silveira, *RLus.* xxiv, 193-8).¹

D. Lopes en tractà repetidament: en la seva obra *Toponymia árabe de Portugal*; i especialment en *RLus.* xxv, 270-4; i en *Actes du XIVe. Congrès des Orientalistes* III, 246. Les seves conclusions són que *balât* en àrab pot significar: 1) llosa, paviment llis de pedra o rajola; 2) palau reial, i 3) nau d'un temple. Tots tres ja existirien en àrab en el moment de la invasió d'Espanya, ço que explica que en part encara s'hi vagi perdre la *-l* intervocàlica en algun nom portuguès: *Alvalade*, immediat a Coimbra, antigament *Alvaladi* a. 933, *Alvaade* S. xiv (cites de Silveira). Del 2n., cita Dozy (*Suppl.* s. v. i I, p. iii). L'acc. 2 de Lopes, Simonet la documenta en el còdex canònic de l'Escorial, en l'*Albar Mağmû* i en Almacarí, parlant del palau del rei visigot Roderic. La 3a. l'assenyala Dozy i ell en l'I-drissí. Lopes atribueix a la 2a. el nom d'*Alvalade* barri de Lisboa i altres del migdia portuguès, on consta escrit *Alavalad* ja en el S. x, prop de Lisboa (*RHisp.* ix, 20-21). En les Ordenances de Granada (cita d'Eguílaz)